Sisäministeriö
Inrikesministeriet

Emma Patovuori ASIANTUNTIJALAUSUNTO 6.4.2022

Eduskunnan hallintovaliokunnalle

Valtioneuvoston ihmisoikeuspoliittinen selonteko (VNS 10/2021 vp)

Eduskunnan hallintovaliokunnan kuulemistilaisuudessa 1.4.2022 valiokunnan jäsen Heikki Vestman (KOK) esitti kysymyksen, johon sisäministeriön asiantuntija ilmoitti palaavansa kirjallisesti. Suullisessa kuulemisessa annetun vastauksen lisäksi sisäministeriö esittää vastauksenaan seuraavan.

Miten selvityksessä esitettyä paperittomien henkilöiden kertalaillistamista tulisi arvioida ihmisoikeuksien kannalta? Miten tulisi arvioida yhdenvertaisuusongelmaa yhtäältä suhteessa heihin, jotka ovat poistuneet maasta ja heihin, jotka ovat poistuneet maasta käännyttämispäätöksen seurauksena? Miten yhdenvertaisuus toteutuu, sillä kertalaillistamisen on esitetty koskevan vain tietyn ajanjakson sisällä kansainvälistä suojelua hakeneita henkilöitä?

Selvityksen taustalla on laittoman maahantulon ja maassa oleskelun vastainen toimintaohjelma, joka on hallitusohjelman mukaisesti päivitetty vuosille 2021–2024. Valtioneuvosto on yhdessä sopinut ohjelman kirjauksista.

Laillistamisen osalta on aina kyse täydentävistä ratkaisuista suhteessa paluisiin. Paluu on ensisijainen vaihtoehto laittomaan oleskeluun vaikuttamiseksi. Nykytilanteessa se ei kuitenkaan yksin riitä, koska yhteistyö lähtömaiden kanssa ei aina toimi toivotulla tavalla. Tarvitaan täydentäviä ratkaisuja.

Hallitusohjelman kirjauksen mukaisesti vuoden 2020 aikana toteutettiin tutkimushanke, jossa selvitettiin, millaisia yhteisvaikutuksia ulkomaalaislakiin vuosina 2015–2019 tehdyillä muutoksilla on ollut kansainvälistä suojelua hakeneiden ja saaneiden asemaan sekä lapsen edun toteutumiseen. Eräänä keskeisenä havaintona

tutkimuksessa todetaan, että Suomeen on syntynyt erilaisia väliinputoajien ryhmiä. Selvityksen mukaan tämä johtuu sellaisten tilanteiden lisääntymisestä, joissa henkilöt eivät saa Suomesta kansainvälistä suojelua tai muuta oleskelulupaa, mutta he eivät myöskään poistu maasta. Heitä ei välttämättä pystytä myöskään poistamaan maasta viranomaistoimin. Tutkijat suosittavatkin, että hallitus kartoittaisi ilman oleskelulupaa olevien mahdollisuutta saada oleskelulupa muulla kuin kansainvälisen suojelun perusteella. Selvitys mahdollisista ratkaisuista maassa ilman oleskeluoikeutta olevien tilanteeseen sisältää alustavaa pohdintaa jatkotyön pohjaksi.

Mahdollisen kertalaillistamisen päämääränä on vähentää riskejä, joita ilman oleskeluoikeutta elämisestä aiheutuu henkilöille itselleen ja yhteiskunnalle. Laillistamalla paperittoman henkilön oleskelu maassa, voitaisiin ehkäistä täällä oleskelevien ihmisten syrjäytymistä ja siten luvattomaan oleskeluun perustuvan niin kutsutun varjoyhteiskunnan syntymistä. Erityisesti naisten ja lapsiperheiden ja muiden haavoittuvassa asemassa olevien henkilöiden asema on vaikea.

Esitettyä kysymystä on sivuttu laittoman maahantulon ja maassa oleskelun vastaisen toimintaohjelman valmistelussa. Kysymystä on pyritty lähestymään yhdenvertaisuuden lisäksi *oikeudenmukaisuuden* toteutumisen kautta; onko oikeudenmukaista myöntää oleskelupa kielteisen turvapaikkapäätöksen saaneille suhteessa heihin, jotka ovat noudattaneet päätöstä ja palanneet kotimaahansa. Tämä on tärkeä kysymys, joka on syytä ottaa huomioon, jos kertalaillistamista halutaan edistää. Selvitykset on tehty virkatyönä ja mahdollisesta jatkovalmistelusta päätetään erikseen.

Toimintaohjelmaa päivitettäessä on korostunut ilmiön moniulotteisuus. Esiin on noussut kysymys siitä, onko – ja jos niin kuinka kauan – kohtuullista tai yhteiskunnan näkökulmasta tarkoituksenmukaista jättää ihmiset virallisen yhteiskunnan ulkopuolelle.

Selvitystä laadittaessa ei ole noussut esiin sellaisia yhdenvertaisuuteen liittyviä näkökohtia, jotka liittyisivät kohderyhmän ajalliseen rajaamiseen. Sen sijaan selvitystä laadittaessa on pohdittu sitä, voisiko yksi mahdollisuus olla laillistamisen rajaaminen jollakin tavalla maantieteellisesti. Tältä osin selvityksessä todetaan, että kohderyhmän rajaaminen kansalaisuuden tai lähtövaltion perusteella saattaisi muodostaa syrjintätilanteen ja näin olla yhdenvertaisuuden kannalta ongelmallinen. Lisäksi selvityksessä on nostettu esiin mahdollisuus rajata laillistaminen johonkin henkilöryhmään kuten lapsiperheisiin tai työllistyneisiin henkilöihin. Ensiksi mainittu

olisi lapsen edun toteutumisen (mm. kehitykseen, terveyteen liittyvät kysymykset ja oikeudet) näkökulmasta perusteltua.

Loppuun todettakoon, että määräaikaisella erillislailla toteutettavassa laillistamismenettelyssä olisi kyse yksilöllisestä harkinnasta erillislailla tarkoin määritettävien edellytysten ja menettelyn pohjalta. Yksilöllinen harkinta mahdollisten edellytysten täyttymisen osalta on oikeudenmukainen ja tältä osin yhdenvertainen menettely.